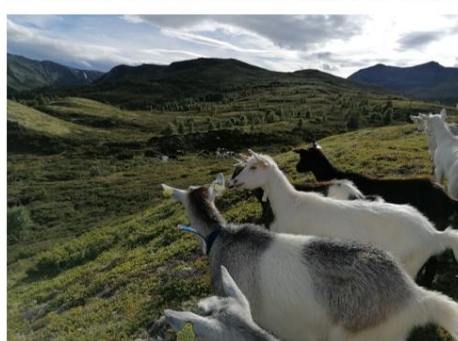

PLANPROGRAM

HANDLINGSPLAN FOR LANDBRUKET I FOLLDAL

2025-2030

Innhold

1. Innledning	2
2. Bakgrunn	2
3. Formål	2
4. Kommunale føringer	2
5. Planprosess og medvirkning	3
6. Framdriftsplan	3
7. Trender i landbruket i Folldal	4
7.1 Jordbruket	4
7.2 Skogbruket	6
7.3 Tilleggsnæringer	6
8. utfordringer for landbruket i Folldal 2025-2030	7
9. Foreløpig disposisjon for innhold	8

1. Innledning

For alle regionale planer og kommuneplaner, og for reguleringsplaner som kan ha vesentlige virkninger for miljø og samfunn, skal det som ledd i varsling av planoppstart utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet.

Planprogrammet er ment å styrke medvirkningen i denne tidlige fasen av planarbeidet og bidra til en målrettet og forutsigbar planprosess. Det skal klargjøre formål, premisser, innhold, medvirkning og framdrift i plan- og utredningsarbeidet.

2. Bakgrunn

Sist vedtatte versjon av Handlingsplan for Landbruket i Folldal ble vedtatt av kommunestyret 14.03.2019 og gjaldt for perioden 2019 – 2022. Kommunestyret vedtok 29.08.2024 ny planstrategi for Folldal kommune. Kommunestyret vedtok der at Handlingsplan for Landbruket skulle revideres.

3. Formål

Plana skal utformes som en tiltaksplan rettet mot landbruksnæringa i Folldal, med en faktadel, mål, strategier og tiltak. Faktadelen skal dokumentere landbruksnæringas lokale omfang, dokumentere utviklinga innenfor de ulike produksjoner og beskrive de viktigste rammene for lokal landbruksnæring med lokalt ressursgrunnlag og trender i statlig landbrukspolitik.

4. Kommunale føringer

Kommuneplan samfunnsdelen 2025 – 2035 og Kommuneplan arealdel 2018 – 2028 med arealplan i kart og planbeskrivelse, gir både overordnede og detaljerte føringer for landbruket sin aktivitet. Kommuneplanas arealdel er nå under revidering.

Videre vil følgende kommunedelplaner berøre planarbeidet:

Beitebruksplan (revideres samtidig med Handlingsplan for Landbruket

Kommundelplan for seterområder
Strategisk Næringsplan (er under revidering med ny plan som skal gjelde 2025-2030)

Kommunen har også politisk vedtatte retningslinjer for behandling av saker etter jordlov og konsesjonslov som sist ble behandla av kommunestyret 14.02.2019.

5. Planprosess og medvirkning

Det blir felles styringsgruppe for revidering av Handlingsplan for Landbruket i Folldal og Beitebruksplan. Styringsgruppe for planarbeidene er:

To politiske representanter oppnevnt av kommunestyret.

En representant fra Folldal Bondelag.

En representant fra Folldal Bonde- og Småbrukarlag.

En representant fra Folldal Sau og Geit.

En representant fra det lokale Produsentlaget TINE.

En representant fra Nord Østerdal Skogeierområde.

En representant fra Folldal Fjellstyre.

Administrasjonen stiller med sekretariat fra den kommunale landbruksforvaltninga.

De lokale faglaga og fjellstyret oppnevner selv den som skal delta i styringsgruppa.

Planprogram vil bli lagt ut til offentlig ettersyn og vil kunngjøres i lokalaviser og på kommunens nettsider. Relevante og berørte myndigheter, organisasjoner og foreninger vil bli direkte tilskrevet.

Underveis i planprosessen vil det bli gjennomført minimum et åpent møte, der det gis mulighet for innspill på innhold i plana.

6. Framdriftsplan

September 2024 Politisk vedtak på prosjektplan og finansiering av planarbeidet.

Oktober – november 2024 Utarbeidelse av planprogram

Desember 2024 Høringsutkast planprogram behandles politisk i formannskap før høring.

Desember – januar 2024 Høring planprogram

Januar – februar 2024 Planprogram vedtas i formannskapet

Januar – mai 2025 Arbeid med skriving av plana.

Februar – mars 2025 Åpne møter med innspillmuligheter for begge planer. Det avvikles minimum et innspillsmøte for hver av planene.

Mai 2025 Høringsutkast begge planer behandles politisk i formannskap

Juni, juli 2025 Høring begge planer

August, september 2025 Begge planer sluttbehandles i formannskap og kommunestyre.

I og med at det benyttes eget personell ved landbrukskontoret for skriving av begge planer må framdrifta tilpasses omfanget av øvrige oppgaver og når det er mulig å sette av tid til arbeidet. Endringer i framdrifta vil derfor kunne oppstå.

7. Trender i landbruket i Folldal

7.1 Jordbruket

Nedgangen i antall søker på produksjonstilskudd i Folldal fra årtusenskiftet til 2024 er cirka 30%. Nedgangen er noe over 30% for søkere med husdyr, og noe mindre enn 30% for søkere totalt. Til sammenligning er den tilsvarende nedgangen nasjonalt for samme tidsperiode på cirka 45%.

Tall søkere på produksjonstilskudd (kilde statistikk produksjonstilskudd):

	2000	2005	2010	2015	2020	2023	2024
Søkere produksjonstilskudd	149	131	119	114	109	105	109
Søkere produksjonstilskudd med husdyr	143	121	107	105	99	98	97

Det dyrka arealet i Folldal i drift har økt mye siden årtusenskiftet. Mye nydyrking har gitt økning på fulldyrka areal. Men det har også blitt etablert mye nye innmarksbeiter, der skogen er tynna ut eller fjerna slik at det gir lys for gras og beitevekster. Fulldyrka areal har økt med 2.187 dekar og innmarksbeite med 1.530 dekar siden år 2000, mens overflatedyrka areal på grunn av omklassifisering til fulldyrka eller innmarksbeite har gått ned med 324 dekar.

Det dyrka arealet i drift (kilde statistikk produksjonstilskudd):

	2000	2005	2010	2015	2020	2023
Jordbruksareal i drift	25.555	25.355	26.518	26.608	27.251	27.742
Herav fulldyrka areal	23.786	23.459	24.473	23.882	24.976	25.316
Herav overflatedyrka areal	512	386	291	170	193	188
Herav innmarksbeite	1.257	1.510	1.754	2.556	2.218	2.233

Den dyrka jorda i Folldal ligger i klimasone 5 (cirka 30%) og klimasone 6 (cirka 70%) der det stort sett er grovfordyrking som vil kunne gi avling. Både varmesummen i vekstsesongen og risikoen for nattefrost gir begrensninger. Utviklinga innenfor det grovforbaserte husdyrholdet har derfor stor betydning for omfanget av sysselsetting fra primærnæringa og de økonomiske ringvirkningene fra lokale landbruksnæringa. Klimaet er i endring i retning mere varmesum og mere nedbør i vekstsesongen. Etter hvert vil det kunne gi nye muligheter for nye jordbruksvekster. Allerede ser vi muligheter for valg av andre sorter innenfor grovfordyrkinga med større avlingspotensiale.

Fra cirka 2020 har man sett noe mindre interesse for nydyrking. Mens det ble godkjent planer for i gjennomsnitt cirka 280 dekar nydyrking pr år i åra 2010 – 2019, har det siste tre åra 2020-2021 blitt godkjent i gjennomsnitt cirka 80 dekar årlig.

Areal godkjent for nydyrking i Folldal kommune (kilde Kostra tall):

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014

Areal godkjent for nydyrking	178	109	168	87	329	309	311	323	171
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Areal godkjent for nydyrking	277	345	344	235	232	121	93	23	86

Husdyrbruket i Folldal, antall dyr, antall brukere/foretak i parentes (kilde statistikk produksjonstilskudd):

	2000	2005	2010	2015	2020	2023
Mjølkekyr	867 (64)	776 (48)	784 (45)	750 (39)	714 (31)	700 (29)
Øvrige storfe	1641 (?)	1522 (64)	1720(57)	1582 (50)	1804 (50)	1939 (52)
Mjølkegeiter	461 (10)	507 (9)	376 (7)	368 (3)	408 (3)	394 (3)
Ammekyr	85 (13)	143 (14)	219 (11)	139 (8)	270 (17)	308 (18)
Sauer og lam på utmarksbeite	14492 (81)	16068 (63)	17150 (64)	17258 (57)	16701 (55)	15.355 (54)
Hester	42	158	207	191	190	198 (20)

Omfanget av husdyrbruket har målt i antall dyr heller økt enn minka.

Mjølkeku:

Antall mjølkekyr er redusert med 20% siden årtusenskiftet. Samtidig har den gjennomsnittlige mjølkeytelsen nasjonalt økt med 20% i samme tidsperiode. Man kan ut fra det anta at mjølkeproduksjonen på ku i mjølkevolum er omtrent på samme nivå som i 2000. Den store forskjellen er over en halvering av antallet mjølkebønder. Gjennomsnittlig besetningsstørrelse har økt mye siden 2000. Folldal har etter hvert også en høy løsdriftsandel.

Ammeku:

Antall ammekyr har økt mye siden 2000 i Folldal, slik det også er nasjonalt. Økt mjølkeytelse ga lenge behov for flere ammekyr for å opprettholde kjøttproduksjonen. Økt antall ammekyr gjenspeiler seg også i flere øvrige storfe, som blant annet er ungdyr til framføring til slakt.

Geit:

Antallet mjølkegeiter er redusert med cirka 65 dyr siden 2000. Korrigert for økt mjølkeytelse etter saneringsprogrammet har mjølkeproduksjonen på geit ikke gått ned. Men den store forskjellen er antallet geitbønder som er mye færre. Det gjenstår 3 geitbønder i Folldal som sammen med geitbønder i Sollia utgjør ei «mjølkegeitklynge».

Sau:

Tallet på sau og lam sluppet på utmarksbeite økte mye fram til 2015. Som følge av overproduksjon med reduserte slaktepriser og etter hvert stagnasjon i tilskudd, kom det deretter en nedgang i antall sauer. Fra 2000 til 2015 økte sauetallet i Folldal med cirka 18%. Fra 2015 – 2023 har sauetallet sunket tilbake igjen med 11%, men er i 2023 fortsatt 8% høyere enn i år 2000.

Hest:

Antall hester har også økt mye siden årtusenskiftet. Økningen skyldes særlig etablering av hest som næring på to gardsbruk, med tilbud på rideturer, avl og oppstalling av islandshest

Beitebruk i utmarka, tall fra søknad om produksjonstilskudd på bruk i Folldal:

	2000	2005	2010	2015	2020	2023
Mjølkekyr og ammekyr på utmarksbeite	266 (25)	284 (22)	390 (22)	321 (20)	347 (20)	412 (23)
Ungdyr på utm. Beite	309 (30)	296 (24)	355 (20)	349 (19)	487 (19)	579 (25)

Omfanget av utmarksbeiting har økt siden årtusenskiftet som følge av særlig flere ammekyr og mere sau og lam. Antall storfe på utmarksbeite har økt med 72% siden år 2000 og antallet sau og lam har økt med

	Antall 2000	Antall 2023	Endring i %
Antall storfe	575	991	72 %
Geiter	531	493	-7 %
Sau og lam	14492	15355	6 %

7.2 Skogbruket

Snitt i perioden for Folldal kommune	2000-2004	2005-2009	2010-2015	2016-2020	2021	2022	2023
Avvirket volum	3 388	4 657	4 152	5 898	8 218	2 294	2 247
Snittpris kr / m ³	274	298	311	290	346	329	409
Snitt totalverdi brutto kr/ år	929 938	1 386 954	1 272 684	1 842 835	2 846 049	754 052	919 931

Avvirkingen i Folldal har de siste 23 årene vært forholdsvis lav med et gjennomsnittlig volum på drøye 5 000 m³/år om man ser på femårsperioder, med en topp i 2020 på 10 138 m³. I tillegg kommer avvirking av ved og tømmer til eget bruk, og dette utgjør trolig 1 – 2 000 m³/år. For 2024 har gode tømmerpriser gitt mere aktivitet, og det er forventet at tall for avvirking blir høyere.

5 kommuner i Nord Østerdal starta prosjekt med rullering av skogbruksplaner i 2023, som vil gi oppdaterte tall på skogressursen. Forhåpentligvis vil nye skogbruksplaner sammen med høyere tømmer og massevirkepriser skape høyere interesse for avvirking framover. Folldal har også mye tynningsarbeid som skulle vært gjort.

Tall fra både områdetaksten (1995) og fellestaksten (2007) viser en årlig total tilvekst på ca. 19 000 m³. Redusert for «ikke-drivverdige areal», samt volum av topp og avfall, antas årlig nyttbar tilvekst å ligge på ca. 12 000 m³. Det skal nå gjennomføres ny skogbrukstakst, og det er ikke usannsynlig at klimaendringer med høyere temperaturer og mere nedbør vil øke anslaget på tilveksten. Etter områdetaksten (1995) og fellestaksten (2007) bør avvirkingen for salg og eget bruk ligge på minimum 10 000 m³/år dersom skogressursen skal nyttes tilfredsstillende. Så gjenstår det å se om ny skogbrukstakst vil endre dette tallet.

7.3 Tilleggsnæringer

Landbruksbaserte tilleggsnæringer på gardene har et stort mangfold. En verdiskapningsanalyse utført av Høgskolen i Innlandet fra 2024 har beregnet en samlet verdiskapning fra landbruksbaserte tilleggsnæringer i Folldal på cirka 8 million kroner. Eksempel på slike næringer kan være snøbrøyting, leiekjøring, utleie til gardsturisme, Inn på tunet, trebearbeiding, gardsmat osv. I Folldal har omfang av

søknader om IBU midler til utvikling av tilleggsnæringer vært lavere de seinere åra enn for 10-15 år siden. Det er rom for mere satsing på tilleggsnæringer i Folldal.

8. utfordringer for landbruket i Folldal 2025-2030

Nyrekruttering ved generasjonsskifter: Mange garder i Folldal har et godt oppdatert driftsapparat med både driftsbygninger og maskiner. Men fortsatt drift avhenger også av at noen ønsker å overta drifta når nåværende brukere nærmer seg pensjonsalder. Dette kan skje både ved overtakelse innenfor familien, men også ved at drivverdige gardar selges på det frie marked.

Økonomiske rammebetingelser for grovforbasert husdyrproduksjon og politisk risiko framover: Grovforbasert husdyrhold i fjellbygdene har en høy andel av inntektene som tilskudd, og også priser på mjølk, kjøtt og ull avhenger av landbrukspolitikken med blant anna grensevern og anna politisk styring av priser.

Løsdriftskravet/tilpassing av driftsbygninger til regelverk: Fra 2034 vil det ikke være tillatt med båsfjøs. Folldal har høy løsdriftsandel på mjølkeproduksjonen på ku, men har fortsatt en del båsfjøs. En del av løsdriftsfjøsane som allerede er bygd vil også kunne ha behov for oppdateringer på nye krav. Dette gir store investeringsbehov innenfor storfeholdet.

Avløversituasjonen i grovforbaserte husdyrholdet og velferdsordningene: Rekruttering av avløserer og landbruksvikarer er en utfordring. Det er i dag underdekning på etterspørsel etter avløsning både for ferie og fritid og sjukdomsavløsning. Videre er velferdsordningene med tilskudd til avløserer under både sjukdom og for ferie og fritid utilstrekkelige. Man ser at husdyrbønder som er dobbeltarbeidende med både gardsdrift og annet arbeid er dårlig sikra når sjukdom oppstår. Man ser også at andel av de større driftsopplegga har daglig arbeidsomfang som er større enn hva en avløserer kan rekke innenfor en normal arbeidsdag. Bønder ender derfor opp med å måtte jobbe selv om det er sjukdom.

Klimaendringer og klimatilpassing: Så langt ser man for Folldal en tendens til mere nedbør og økning i antall døgngrader i vekstsesongen. Siste åra har varmesummen i vekstsesongen vært på cirka 600 døgngrader som er cirka 2 slåtter, men for 2024 ble det 800 døgngrader som er nok varmesum til 3 slåtter. Nattefrost i sommermånedene er fortsatt en begrensning. Mere varmesum og nedbør gir muligheter for større avlinger, nye sortvalg på grovfor og flere slåtter. utfordringer med endringene er blant annet høsteforhold, økt dreneringsbehov, og mere kjøreskader.

Rovdyr og småfe: For utmarksbeitinga med sau er viktig at Folldal fortsatt er et beiteprioritert område der rovdyrtape ikke øker.

Økende andel leiejord: Det har blitt færre gardar i drift, som i gjennomsnitt driver større areal. Andelen leiejord øker. Leiejord gir større usikkerhet i forhold til langsiktighet for investeringer i driftsbygninger. Leiejord gir også risiko for dårligere drift i forhold til drenering, kalking, fornying av flerårig eng og vedlikehold av gjerder. Klimaendringer med økt nedbør forsterker negative konsekvenser av manglende drenering.

Veterinærtilgangen: Færre sjukdomsbehandlinger av produksjonsdyr på grunn av avlsframgang, mere profesjonelle husdyrbønder og nye behandlingsstrategier med mindre bruk av antibiotika, gir svekka næringsgrunnlag for veterinærene. Samtidig skjer en modernisering av veterinærrollen med krav til mere ordnet fritid. Det er også mangel på veterinærer i Norge som ønsker å jobbe med produksjonsdyr. Alt dette skaper usikkerhet i forhold til rekruttering av veterinærer både til veterinæravt og til klinisk dagpraksis.

HMS i landbruket: Med økt effektivitet, mekanisering og automatisering har det blitt færre folk i arbeid på hver enkelt gard. Ofte er gardbrukeren alene om drifta. Fagmiljø og dekking av sosiale behov er viktig for både trivsel og helse. Opprettholdelse av gode produsentmiljøer og møteplasser blir viktig. Det er også viktig med et best mulig «sikkerhetsnett» der det blir økonomiske og/eller helsemessige utfordringer.

Vern og restriksjoner på landbrukets ressursgrunnlag: Landbruk er basert på en «forvaltertankegang» der ressursene benyttes for produksjon av mat og andre råvarer. Landbruket er basert på fotosyntesen som er en fornybar ressurs. Dette står i motsetning til økende omfang av vern som gir et press mot restriksjoner på landbruksdrift i forhold til eks. beitebruk i utmarka, setring, benyttelse av seterveier i fjellet, nydyrking, skogsdrift osv.

Skogbruket med etterslep på skogkultur: Klimaendringene med mere varmesum og mere nedbør vil gi muligheter for bonitetsøkninger på skogen, og vil kunne øke skogressursens avkastning. Det er etterslep på skogkultur. Økt tilvekst og bedre boniteter vil gjøre behovet for skogkultur ennå større.

Rom for mere tilleggsnæringer: Det er rom for større mangfold med mere utvikling av tilleggsnæringer tilknyttet gardsdrifta eller landbrukseiendommene.

9. Foreløpig disposisjon for innhold

Det er utarbeida en foreløpig disposisjon for plana.

1. Faktadel

- 1.1 Landbrukets betydning og plass i Folldals næringsliv
- 1.2 Ramme som gis i den statlige landbrukspolitikken
- 1.3 Økonomisk utvikling viktigste landbruksproduksjoner i Folldal
- 1.4 Ressursgrunnlaget til landbruket i Folldal
- 1.5 Bærekraft i landbruket i Folldal
- 1.6 Faktabeskrivelse tradisjonelt landbruk i Folldal
 - 1.6.1 Faktabeskrivelse jordbruket med husdyrbruk og planteproduksjon.
 - 1.6.2 Faktabeskrivelse skogbruket
 - 1.6.3 Faktabeskrivelse bygdenæringer/nye næringer tilknyttet landbruket og landbrukseiendommene.

2. Mål

- 2.1 Delmål
- 2.2 Resultatmåling

3. Strategier

4. Tiltak

5. Tall, statistikk, temakart